

De betekenis van de vredesritus in de eucharistie

*Deze impuls is enerzijds bedoeld voor wie vieringen voorbereidt of begeleidt, anderzijds voor iedereen met interesse in de vredeswens binnen het kader van een (mis)viering. Ze vertrekt van de lezing van **Joris Polfliet**, vicaris-generaal in het bisdom Gent. Hij gaf die lezing op het startmoment “samen kerk zijn” van het werkjaar 2026-2027 van het bisdom Brugge. Jacques Defraigne, coördinator CCV Brugge, werkte de lezing om tot deze impuls.*

Het doel van de lezing én van deze tekst is hetzelfde als de vraag van de Congregatie voor de Goddelijke Eredienst in de brief van 12 juli 2014: ‘Gods volk helpen om de vredesritus (het moment van vrede) beter te begrijpen’.

Wie goed kijkt hoe de vredeswens (‘geef elkander een teken van vrede’) in de praktijk verloopt, ziet vaak iets anders dan de bedoeling. In gewone zondagsvieringen wordt het soms een vriendelijke groet. In huwelijksvieringen een vrolijk gelukwensen. Bij uitvaarten een moment van medeleven. Bij vormselvieringen veel heen-en-weer lopen. Dat is begrijpelijk.

Voor het team is het vooral een aandachtspunt. Het gebaar houdt alleen zijn echte gewicht als wij de betekenis kennen, de vorm gepast houden en mensen gericht laten groeien in de uitoefening van het gebaar.

Waar de ritus staat – en waarom dat telt

In onze manier van vieren hoort de vredeswens bij de communieriten (de handelingen rond de communie). Dat is zo sinds het einde van de vierde eeuw. Dat is typisch voor deze ritus. In de oosterse manieren van vieren komt de vredeswens echter vroeger: na het klaarmaken van de gaven, en vóór het eucharistisch gebed. Die plaats bepaalt de nadruk.

In het oosten denkt men vaak aan Matteüs 5,23-24: als je je gave naar het altaar brengt en je herinnert je dat je broeder iets tegen je heeft, verzoen je eerst. De vrede is daar vooral de menselijke bereidheid tot vergeving. Dat is een voorwaarde om waardig deel te nemen aan het eucharistisch gebed.

Bij ons is iets anders op de voorgrond gekomen. De vredeswens bereidt voor op de communie. De vrede is een gave van de verrezen Heer. Hij komt midden in de gemeenschap. Als bijbelse context verwijzen we naar de belofte van Jezus bij zijn afscheid:

- ❖ “Vrede laat ik jullie na, mijn eigen vrede geef ik jullie, een andere dan de wereld te bieden heeft” (Johannes 14,27). Op dit vers wordt gealludeerd in het gebed om vrede.
- ❖ Verder denken we aan Johannes 20,19-23. Christus zoekt na de verrijzenis opnieuw contact met de bange leerlingen. Het eerste woord dat Hij spreekt is: “Vrede.” Het gaat om meer dan de gewone Joodse begroeting. Sjalom betekent de verzoening, de herstelde harmonie tussen de mensen en van de hele schepping, de definitieve verbondenheid tussen God en de mens. Die diepe vrede is in de Bijbel iets wat alleen God tot stand kan brengen. Samen met de vrede ontvangen de leerlingen de heilige Geest, die hen in staat moet stellen om de verzoening die zij zelf ontvingen door te geven: “Als jullie iemand zijn zonden vergeven, dan zijn ze ook vergeven.”

Verloop van de communieritus

Uitnodiging tot het Onzevader. Onzevader (dagelijks brood én vergeving). Embolisme: “geef vrede in onze dagen.” Acclamatie. Gebed om vrede, nu tot Christus: “geef vrede in uw naam en maak ons één.” Vredeswens van de priester: “De vrede van de Heer zij altijd met u.” Uitnodiging: “Wenst elkaar de vrede.” Gebaar. Breken van het brood, met het Lam Gods: “geef ons de vrede.” Tonen van het Brood. Communie.

Sjalom (vrede) is dus meer dan een groet. Het is herstelde harmonie tussen God en mensen. Alleen God kan dat tot stand brengen. Vanaf het gebed om vrede tot aan de communie is het gebed tot Christus gericht, niet langer tot de Vader. De priester zegt de vrede toe als gave. Daarna volgt de opdracht. Ontvangen en doorgeven horen bij elkaar.

De gemeenschap met God is genade (een geschenk). Ze is tegelijk verbonden met de eenheid tussen mensen. In sommige oudere formulieren is die dubbele lijn duidelijk(er), zoals in de Milanese ritus (vrede én gemeenschap van Christus) of het Missaal van Stowe (vrede, liefde én gemeenschap van de heiligen).

Reflectie

- Welke van deze twee Bijbelteksten – Johannes 14 of Johannes 20 – raakt ons team het meest?
- Hoe zouden wij in één zin, zonder kerkelijke taal, aan een vormeling of een gast uitleggen wat “de vrede van de Heer” is?
- Wat weegt bij ons in de praktijk het zwaarst: ontvangen, of doorgeven?
- Herkennen wij in onze gemeenschap momenten waarop de onderlinge eenheid en de communie met God duidelijk bij elkaar horen?

Aandachtspunten voor het team

1. Laat de woorden zeggen wat ze zeggen

Misschien is het belangrijkste punt dit: dat we de eigenheid leren aanvoelen van de vrede die wordt aangezegd en doorgegeven. Het gaat niet uitsluitend om een algemene uitdrukking van sympathie of broederlijkheid. Het gaat ook niet om een vrede die wij op eigen kracht door onze inzet kunnen bewerken. Het gaat om de vrede die alleen Christus kan geven, ontvangen als eerste vrucht van zijn verrijzenis, vlak voor we Hem ontmoeten in het sacrament. Het gaat dus om de vrede van de Heer. Wij ontvangen de vrede van Christus die in ons midden aanwezig is.

Als we de uitnodiging omzetten in een algemene oproep tot vriendelijkheid, verschuift de gave naar sympathie. Dat is begrijpelijk en pastoraal verleidelijk maar het is inhoudelijk juist te zeggen: “Wenst elkaar de vrede.” Extra zinnen door de microfoon vullen het gebaar snel sociaal in. Als uitleg nodig is, kan dit aan de hand van een korte catechese op een ander moment.

Reflectie

- Welke zin klinkt bij ons effectief? Is dat de zin van de ritus, of een lokale parafrase die we nooit samen hebben herbekeken?
- Als we toelichting willen geven: waar hoort die dan beter thuis dan in de ritus zelf?

2. Houd het gebaar beperkt

Om deze betekenis effectief voelbaar te maken, is het verstandig de uitwisseling niet al te uitgebreid te maken. Een werkbaar beeld: de vrede beweegt als een ketting. Wij zijn allemaal schakels in het doorgeven. De vrede vertrekt van op het altaar, bij Christus. De priester zegt ons die vrede toe. Na de uitnodiging van de diaken wisselt de priester de vrede uit met de diaken en de assistenten bij het altaar. Elke gelovige mag zich één schakel weten naar wie pal naast, voor of achter hem of haar zit. Zo geeft de gemeenschap vorm aan de ketting die zijn oorsprong heeft aan het altaar.

In navolging van de herwerkte *Algemene instructie van het Romeins Missaal* van 2002 vraagt de rondzendbrief een sobere vormgeving. “Het is goed eraan te herinneren dat de grote waarde van het gebaar geenszins vermindert door de soberheid die noodzakelijk is om een sfeer te bewaren die bij de viering past.”

Reflectie

- Moet het Agnus Dei bij ons wachten tot iedereen weer zit? Zo ja, is de vorm waarschijnlijk te groot.
- Hebben wij als eenheid een afspraak voor huwelijk, uitvaart, vormsel en eerste communie, of hangt het van de voorganger af?
- Helpt het beeld van de ketting onze medewerkers, of hebben wij een beter beeld nodig?

3. Maak het gebaar sprekend – en oefen het

In onze streken gebeurt de vredeswens doorgaans met een handdruk. De *Algemene instructie* geeft aan dat bisschoppenconferenties ook andere vormen kunnen vaststellen. Een handdruk is bij ons heel vertrouwd. In sommige omstandigheden kan het een sterke betekenis hebben. Vaak is het echter een heel gewoon begroetingsgebaar.

Is het mogelijk te zoeken naar een sterkere manier om de vrede van Christus door te geven? In sommige nieuwe bewegingen zoekt men andere wegen. Bij de Fraternités monastiques de Jérusalem gebeurt het doorgeven met een dubbele handdruk. De ene persoon keert zich met uitgestrekte handen naar de persoon naast zich, handpalmen naar beneden. De andere wordt zo uitgenodigd de vrede te ontvangen in open handen, handpalmen naar boven. Met de andere buur worden de rollen omgedraaid. Zo krijgt men sterker de indruk dat men de vrede ontvangt en zelf ook doorgeeft. Vanzelfsprekend is dit geen voorschrift, wel een waardevol manier om uitdrukking te geven aan de vredeswens. We lezen rituelen nu eenmaal snel als sociaal verkeer. Een eenmalige uitleg verandert dat zelden. Inwijding vraagt een andere volgorde: eerst kijken wat er nu gebeurt, dan de kern in weinig woorden duiden, dan één concreet gedrag oefenen en volhouden. Dat werk ligt niet alleen bij de voorganger. Zij die meevieren aan het altaar tonen de soberheid. De catechist kan het gebaar één keer laten doen in de voorbereiding op communie of vormsel.

Reflectie

- Is onze handdruk nog een vredesgebaar, of vooral een begroeting? Willen wij dat onderzoeken, of eerst de soberheid oefenen?
- Wie in ons team modelleert het gebaar al, vaak zonder het zelf te weten?
- Waar oefenen mensen het gebaar behalve op zondag in de viering? Als het antwoord “nergens” is, waar zou een eerste, kleine oefening mogelijk zijn?

Ten slotte

Het is een geluk dat de liturgische hervorming de vredeswens heeft hersteld als een gebaar waarin alle gelovigen worden betrokken. De ervaring van de voorbije decennia leert echter dat er tijd en initiatie nodig is om thuis te komen in de liturgie. In onze huidige cultuur is het niet vanzelfsprekend dat mensen de betekenis van rituelen en symbolen op een persoonlijke, doorleefde manier leren smaken en verinnerlijken. De vredeswens is daarvan een goed voorbeeld. Het zou mooi zijn als we dit gebaar bewuster leren beleven als een sacramenteel gebaar, in de brede zin van het woord: een menselijk gebaar dat iets wil uitdrukken van de werkzame aanwezigheid van Christus. De ritus zelf kan ons leren sterker te geloven en aan te voelen dat de levende Heer ons tijdens de eucharistie opnieuw het eerste geschenk aanbiedt dat Hij met Pasen aan zijn leerlingen heeft geschonken: de vrede, de sjalom, de herstelde harmonie tussen God en de mensen.

Naar Joris Polfliet. Omgewerkt tot catechetische impuls door Jacques Defraigne, coördinator CCV Brugge.